

چکیده

جرم و مجازات دو نهاد مهم جزایی اند که به دو شکل متفاوت با مرتکب جرم ارتباط پیدا می کنند یکی از مرتکب صادر و دیگری بر مرتکب تحمیل می گردد. حقوق جزا به تعیین و تحدید شرایط و اوصافی در مرتکب می پردازد که در پرتو آنها از یکسو، صدور جرم از مرتکب و از سوی دیگر تحمیل مجازات بر وی امکان پذیر می شود گویا اینکه شرایط لازم برای صدور جرم با شرایط ضروری برای تحمیل مجازات بر هم انطباق کامل ندارند. مسئولیت کیفری از شرایط و اوصافی بحث می کند که امکان منطقی تحمیل مجازات را بر مرتکب جرم فراهم می آورد اگرچه بی تردید تنها در فرض وقوع جرم سخن از تحمیل مجازات صحیح است اما دیری است که صاحب نظران جزایی بر این باورند که مسئولیت کیفری بر او عقلاً ناممکن می نماید عنایت به همین وصف خاص در مقام جوهر و بن مایه مسئولیت کیفری سبب شده تا نهاد مسئولیت کیفری موجودیتی متمایز از دو نهاد جرم و مجازات یافته و مبحثی دامنه دار و جداگانه در بخش حقوق جزای عمومی به خود اختصاص داده تعیین و تحدید مسئولیت کیفری افراد از مباحث کلیدی و بن مایه حقوق جزا محسوب می شود. از آنجا که عوامل موجهه و هم عوامل رافع مسئولیت کیفری، در صورت احراز، مانع مجازات متهم می شوند، اما از جهت قابلیت اعمال، اقدامات تأمینی و تربیتی، مسئولیت مدنی متهم، دفاع در برابر متهم، قابلیت مجازات شرکاء و معاونین جرم، بار اثبات و آیین دادرسی، تفاوت‌هایی با هم دارند. همچنین با توجه به ترتیب آثار مختلف بر عوامل موجهه جرم و عوامل رافع مسئولیت کیفری، تشخیص مصادیق مشتبه آن‌ها، مثل اضطرار و اشتباه، ضروری است. تحقیق حاضر با استناد بر روش اسنادی کتابخانه ای انجام یافته است. عوامل رافع مسئولیت کیفری ایران شامل صغر، جنون، اضطرار، اجبار، اکراه، مستی، خواب، اشتباه و بیهوشی می باشند که به نظر کامل و به روز می باشد و بررسی تطبیقی مقایسه ای با کشور عراق نشان می دهد که عوامل رافع مسئولیت کیفری در عراق خیلی گسترده نبوده و هنوز مواردی مثل خواب، بیهوشی و اضطرار جایگاهی به عنوان عوامل رافع مسئولیت کیفری در این کشور ندارند. بررسی مقایسه ای تطبیقی در بین این دو کشور کامل تر بودن عوامل رافع مسئولیت کیفری در ایران را به نسبت عراق نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: عوامل رافع مسئولیت کیفری، اهلیت جزایی، اضطرار